

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки, психології дошкільної та початкової освіти

**ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студент 4 курсу 221 групи

Спеціальності Початкова освіта (скорочений
термін)

Спеціалізація:

Освітньо-професійної (наукової)

Програми 013 Початкова освіта

Гайдич Роксолана Іванівна

Керівник д.пед.н.,

професор Андрієвський Б.М.

Рецензент Луків А.М.

Заступник директора з навчально-виховної
роботи НВО «ХАБАТ»

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні підходи щодо реалізації особистісного і діяльнісного підходів у практиці Нової української школи	
1.1. Особистісний підхід в освіті як основа гуманізації навчання	5
1.2. Діяльнісний підхід як основа модернізації освітнього процесу	10
РОЗДІЛ 2 Особливості організації особистісно-діяльнісного навчання в практику початкової школи	
2.1. Застосування особистісно-діяльнісного методу в практику початкової школи	17
2.2. Практичні вправи реалізації особистісно-діяльнісного підходу в умовах Нової української школи	21
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОЛИСТАНОЇ ДІТЕРАТУРИ	32
ДОДАТОК А	

ВСТУП

Спираючись на державний стандарт початкової освіти, слід зазначити: основні його положення базуються на особистісно-орієнтованому,

компетентнісному та діяльнісному підходах і відображені в результатах змісту освіти.

Практичний результат опанування компетентностями відбувається в діяльності, тому діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок школярів, які відбуваються, в тому числі, в спеціально створених нестандартних ситуаціях на уроках.

Діяльнісна (стратегічна) лінія сприяє формуванню діяльнісної компетентності шляхом опанування стратегіями, що визначають мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку учнів та спрямовані на виконання навчальних завдань і розв'язання життєвих проблем.

Завдяки роботам Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Н. Талізінної в науці взято за основу діяльнісну теорію розвитку психіки особистості та теорії навчальної діяльності.

Зрозуміло, що діяльність виконує особистість. Тому особистісний підхід в навчанні і вихованні молодших школярів стає базовим для системи освіти в початковій школі.

Наприклад, І.Зимня вбачає сутність особистісно-орієнтованого підходу в організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, формування активності учня, готовості до вирішення проблемних завдань, забезпечення єдності зовнішньої і внутрішньої мотивації учня, забезпечення умов для самооцінювання, саморегуляції, зміна позиції педагога з контролера, передавача інформації, на фасілітатора (І.Зимня).

Тема нашого дослідження присвячена питанню впровадження особистісно-діяльнісного підходу в практику навчання молодших школярів, що є характерним для Нової української школи.

Об'єкт дослідження – освітній процес в початковій школі

Предмет – реалізація особистісно-діяльнісного підходу в практику початкової школи

Завданням дослідження є:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження. Аналіз змісту понять «особистісний підхід», «діяльнісний підхід».
2. Обґрунтування шляхів запровадження особистісно-діяльнісного підходу в практику початкової школи.
3. Узагальнення результатів спостереження за процесом реалізації особистісно-діяльнісного підходу в практику початкової школи.

Практична значущість: матеріали дослідження можуть бути використані вчителями початкової школи під час підготовки до виступів на шкільних методичних об'єднаннях, на батьківських зборах тощо.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, опитування, спостереження.

Структура роботи складається з вступу, 2-х розділів, висновків та списку використаних джерел. Роботу ілюстровано рисунками та таблицями. Список літератури складає джерел.

РОЗДІЛ 1 Теоретичні підходи щодо реалізації особистісного і діяльнісного підходів у практиці Нової української школи

1.1. Особистісний підхід в освіті як основа гуманізації навчання

У сьогоднішній день відбувається процес переосмислення, оновлення системи початкової освіти, як підґрунтя неперервності освіти. Актуальними залишаються риси, окреслені на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (2018–2022 рр.), які перегукуються з 10 найважливішими навичками, що потрібно навчити дітей сьогодні, щоб вони були затребувані завтра. Зокрема, це такі навички: «вирішення комплексних завдань, критичне мислення, креативність, управління трудовими ресурсами, взаємодія з іншими людьми, емоційний інтелект, розсудливість і вміння ухвалювати рішення, готовність і вміння допомагати іншим, ведення переговорів, когнітивна гнучкість. Саме ці риси взяті за основу наскрізних умінь Нової української школи та виступають універсальними здатностями особистості, необхідними для використання в усіх сферах життя, розширюють можливості для подальшого працевлаштування, соціальної інтеграції» [21]. Отже, зрозуміло, що традиційна організація освітнього процесу застаріла і не відповідає сучасним вимогам.

Особливої уваги науковців, педагогів-практиків потребує особистісно-орієнтоване навчання, зокрема в умовах нової української школи. «Метою особистісно орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності» [5]. Культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні (І.Бех).

Особистісно орієнтований підхід поєднує виховання та освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини, підготовки її до життєтворчості (І.Бех).

І. Якиманська [50] «виокремлює три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: психологічну, соціально-педагогічну, предметно-дидактичну». «Психологічна модель особистісно орієнтованої педагогіки спочатку зводилась до визнання відмінностей в пізнавальних здібностях учнів, які в реальному освітньому процесі проявляються в здібності до навчання (індивідуальна здібність до засвоєння знань)» [50]. При цьому «метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної

здібності. Соціально-педагогічна модель виховує з попередньо заданими якостями. Освітні інститути суспільства створюють структуру такої особистості. Завданням школи є наближенні кожного учня до її параметрів (носій масової культури). Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої педагогіки пов'язана з предметною диференціацією, яка забезпечує індивідуальний підхід у навчанні» [50] (І.Якиманська).

Особистісний підхід розглядається вченими «як важливий психолого-педагогічний принцип, методологічний інструментарій. Основу якого становить сукупність вихідних концептуальних положень, цільових настанов, методичних психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої освітньої системи» [4].

Як відомо, освіта являє собою цілісну систему, яка відіграє важливу роль у розвитку суспільства. Вона багатофункціональна. Серед функцій можна виокремити пізнавальну. З малечку дитина пізнає світ. Спочатку за допомогою батьків, освітніх дошкільних закладів дитина набуває відповідний досвід, потім школа, де вже учнем здобуває відповідні компетенції, а потім професійні компетентності. Освіта набуває неперервності, що вимагає від особистості конкретних зусиль.

Вчені виділяють статусну функцію. Бути освіченою людиною престижно. Але й престиж вишів відіграє значну роль у вирішенні студента навчатися в обраному закладі. Сучасними закладами вищої освіти робиться багато задля якісного навчання студентів. Чудовим прикладом слугує Херсонський державний університет. Сучасні лекційні аудиторії, бібліотеки, аудиторії для змішаного навчання, спортивні майданчики тощо. Можна вважати, що ЗВО є престижним закладом в регіоні. Ректор робить все, щоб студентам було комфортно навчатися, а викладачі, щоб навчання було якісним.

У продовження теми престижності, слід зазначити ціннісну функцію в освіті. «Формування ціннісних орієнтирів у студентства має бути

пріоритетним в освітньому процесі вищого закладу» [46]. Слід зазначити, що названа функція тісно переплітається з світоглядною. Під час навчання в школі у дітей закладаються основні погляди на життя.

Ще одна функція – соціальний контроль. «Під час навчання дитина опановує велику кількість інформації, набуває практичних умінь і навичок. Безумовно контроль має відбуватися, щоб застерегти дитину від перевантажень, від зайвої інформації тощо. Система освіти намагається допомогти дітям знайти своє місце в світі і в соціумі. Для вирішення цієї проблеми створюється безліч варіантів. Один з них - це особистісний підхід у педагогіці» [51].

«Особистісний підхід у педагогіці - це ставлення до людини, як до особистості, розуміння, що він володіє індивідуальними якостями. Педагог, який застосовує цю методику в роботі, розуміє, що у кожного його вихованця є свої думки, погляди, мрії, інтереси» [51].

Будь-який педагог може освоїти принципи особистісного підходу і навчитися застосовувати їх. Слід зазначити, що для «Нової української школи це є необхідною умовою організації освітнього процесу в початковій школі. Сучасний вчитель має знати індивідуальні особливості характеру вихованця, його інтереси; знати світоглядні спрямування учня, його погляди на важливі аспекти життєдіяльності, має дослухатися до особистої думки дитини; забезпечувати вихованця діяльністю, яка буде розвивати і позитивно на нього впливати; виявляти і усувати причини, що заважають розвитку і досягненню цілей; навчити самостійності; допомагати у формуванні позитивних якостей; навчити приймати рішення і брати за них відповідальність; допомагати в організації діяльності школярів» [22].

Таким чином можна вибудувати цілі особистісного підходу до навчання. Серед них:

- розвиток особистості її неповторність;
- зацікавленість дитина в навчанні;
- підвищення рівню самооцінки особистості;

- прищеплення сумлінності;
- психологічна підтримка тощо.

Цілком справедливо і своєчасно у цьому зв'язку О.Сухомлинська гостро ставить питання про те, що «Україні вкрай необхідні методики, які з раннього дитячого віку привчають дітей до самостійного мислення і самоконтролю, як захисні механізми для існування в суспільстві, формування в особистості можливостей висловлювати, відстоювати свою думку, умінь виразити себе» [41, с.12].

«Особистісний підхід означає повагу до гідності людини, мається на увазі не тільки сприйняття і оцінку його позитивних або негативних якостей, а комплексне сприйняття його особистості такою, яка вона є; спрямований на зміцнення віри людини в самого себе, його творчий розвиток і самовдосконалення. У цьому проявляється гуманістична спрямованість особистісного підходу» [2].

Таким чином, при особистісному підході всі дії педагога підпорядковані реальним інтересам особистості дитини, його завдання - посприяти людині у визначенні ставлення до самого себе, до інших людей, до навколишнього середовища.

Реалізація особистісного підходу в навчанні молодших школярів виходить, насамперед, через формування навчальної діяльності як провідної в цьому віці.

Навчальна діяльність розуміється (Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов) «як особлива форма активності дитини, спрямована на зміну самого себе як суб'єкта навчання. Основною метою даної діяльності (і розвиваючого навчання в цілому) є забезпечення умов для перетворення дитини в суб'єкта, який зацікавлений здатний до самозміни. Опановуючи всіма компонентами навчальної діяльності, дитина стає її суб'єктом. Він формулює навчальну задачу, складає план дій, вибирає засоби і способи вирішення навчального завдання, контролює і оцінює зроблене» [9].

Як відомо, у навчальній діяльності важливі мотиви. «Здійснюючи особистісний підхід, педагог спирається на внутрішні мотиви навчання - мотиви, які безпосередньо пов'язані з його змістом, тобто мотиви придбання узагальнених способів дій, мотиви власного зростання, власного вдосконалення» [48].

Таким чином, навчання буде успішним, якщо внутрішньо прийнято дитиною, якщо спирається на його потреби, мотиви, інтереси, тобто має для нього особистісний сенс.

«Для реалізації особистісного підходу необхідно надати дитині можливість для найкращого здійснення ролі учня, до досягнення успіху в навчанні, для широкого навчального і позакласного спілкування з однолітками, для визнання успішності у навчальній діяльності з боку вчителя і однокласників» [1].

Хочемо звернути увагу, щоб підвищити рівень самоповаги, самооцінки, визнання з боку оточуючих, необхідно створювати ситуації успіху. Це забезпечується такими технологічними операціями, зокрема, зняття страху перед діяльністю; авансування очікуваного позитивного результату; посилення мотивації; прихована інструкція тощо.

Важливе місце в здійсненні особистісного підходу займає захист прав дитини: права на життя, права бути здоровим, права самовизначатися, будувати життя за своїми уявленнями, права на свободу вираження поглядів тощо. І як результат – у дитини виникає почуття захищеності.

О. Онопрієнко стверджує, що «місією початкової школи визнано плекання особистості дитини, побудова навчання згідно з її віковими та індивідуальними психофізіологічними особливостями, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, до життя у демократичному й інформаційному суспільстві» [24, с. 246].

Важливим для нашого дослідження є розуміння сутності особистісного підходу до навчання молодших школярів. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що «особистісний підхід» в освіті трактується по-різному. Наприклад, С.Гончаренко трактує його як «етико-гуманістичний принцип і ціннісну орієнтацію [54]; В.Серіков та ін., як «як побудову особливого роду педагогічного процесу, орієнтованого на розвиток і саморозвиток особистості учня» [38]; О.Пехота – «як певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез здобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей функціонування та розвитку особистості» [30]; «під особистісно орієнтованим підходом розуміє систему принципів – вихідних концептуальних положень педагогічної діяльності, основою яких є погляд на особистість учня та педагога як на найвищі цінності» [45].

Однак, такі педагоги, як В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі є засновниками гуманно-особистісної педагогіки. Вони прагнули, щоб «школа для учня стала Школою Радості, Школою Життя, психологічною основою спілкування, в такій школі має бути постійне вивчення особистості дитини, розуміння мотивів її поведінки. Не менш важливим є усвідомлене прагнення вчителя до оволодіння все більш тонкими засобами впливу, незмінний такт, різноманітність і обґрунтованість способів заохочення й корекції поведінки дітей» [2; 42].

Таки виклики прийняла на себе Нова українська школа.

1.2. Діяльнісний підхід як основа модернізації освітнього процесу

За останні часи вивченням діяльнісного підходу займалися вчені як психологи, так і педагоги. Наприклад, головні положення теорії діяльності розкрито в працях Л.Виготського, Л.Занкова та ін..

За Л. Виготським у самій загальній формі «діяльнісний підхід означає організацію та управління цілеспрямованою навчально-виховною діяльністю учня в загальному контексті його життєдіяльності – спрямованості інтересів,

життєвих планів, ціннісних орієнтацій, розуміння сенсу навчання і виховання, особистісного досвіду в інтересах становлення суб'єктності учня» [7].

У педагогіці діяльнісний підхід «визначається як спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти» [3].

Для нашого дослідження цікавими є дослідження Г. Костюка. «З урахуванням особливостей діялісного підходу він розробив теорію психічного розвитку в онтогенезі. У психічному розвитку дитини, який забезпечується єдністю біологічних і соціальних умов, провідну роль він підводив навчанню і вихованню. Дозрівання організму, вважав учений, змінює ставлення дитини до навколишнього середовища, що зумовлює появу нових видів діяльності. На його думку, становлення психіки відбувається нерівномірно: є періоди прискореного розвитку окремих психічних функцій (сенситивні періоди) і періоди сповільнення. Разом із тим він може бути гетерохронним — тоді прискорений розвиток одних функцій відбувається на фоні сповільнення розвитку інших. Психіка розвивається шляхом надбудови нових структур над уже утвореними. Між цими структурами виникають суперечності, які розв'язуються підняттям дитини на новий, вищий, ступінь розвитку» [15]. Такі суперечності є чинником психічного розвитку дитини.

«Ученими досліджено поняття «діяльність» її структурні компоненти, властивості й умови взаємодії основних елементів системи. Діялісний підхід охарактеризовано у відповідних теоріях і концепціях (розвивальне навчання: Д.Ельконін, В.Давидов; поетапне формування розумових дій: П.Гальперін, Н.Тализіна; формування перцептивних дій: А.Запорожець; проблемного навчання: Д.Богоявленський, Т.Кудрявцева, І.Лернер)» [8].

Розуміємо, що діяльність – це основа розвитку людини, становлення її як особистості. М. Коган вважав, що «діяльність охоплює і матеріально-

практичні, й інтелектуальні, духовні операції; й зовнішні та внутрішні процеси; діяльністю є робота думки в такій же мірі, як і робота руки, процес пізнання в такій же мірі, як і людська поведінка» [16]. Психологи зробили висновок, що «будь-яка діяльність, у процесі якої в людини проявляються новоутворення, може розглядатися як навчання та розвиток, у процесі якого людина оволодіває тими чи іншими історично складеними способами діяльності» [8].

М. Варій тлумачить «діяльність як зовнішню та внутрішню активність індивіда, яка спрямована на внутрішні зміни, повну трансформацію предметів, явищ і уподобань залежно від потреб, а також створення нових» [6, с. 718].

Класик педагогічної думки К.Ушинський розглядав діяльність як основу виховання і навчання, оскільки вона ґрунтується на основному законі психіки дитини, згідно якого прагнення учнів до діяльності закладено в самій природі дитини, яка «потребує діяльності весь час і втомлюється не від діяльності, а від її одноманітності» [44, с. 253 – 255].

Категорія діяльності як фундаментальна є однією з провідних у педагогічній науці, в якій під діяльністю розуміють «активність людини; роботу, заняття у певній сфері» (Лузіна 2002, с.21). У педагогічному словнику «діяльність» трактується «як особлива структура: мета, засоби та результат, процес і цикл утілення» [17].

Важливим є також положення про те, що саме під час реалізації діяльності в людини формується «спосіб мислити, способи, стиль самостійних дій особистості, закладаються підвалини та якості поведінки в соціокультурному просторі» [17] (Лузіна, 2001, с. 22).

Тому в психології «діяльнісний підхід» тлумачиться як методологічний напрям дослідження, в основу якого покладено категорію предметної діяльності (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонт'єв та інші). П. Гальперін у «межах діяльнісного підходу створив теорію поетапного формування розумових дій. Він виділив і схарактеризував

основні етапи переміщення зовнішньої матеріальної дії з предметами у внутрішній розумовий план, намагаючись розглядати і психіку як діяльність» [7; 8].

А.Реан, розкриваючи сутність діяльнісного підходу, визначає його як основну парадигму теорії навчання, яка «орієнтує не на зміст готових структур свідомості, а на процес, у результаті якого вони виникають і, як наслідок, приводять до глибшого розуміння їх природи» [34, с.175].

Варто зауважити, що «діяльнісний підхід в освіті спрямований на розвиток ключових та предметних компетентностей і наскрізних умінь, використання теоретичних знань у практичній діяльності, формування здатностей особистості до самоосвіти та неперервного навчання». «Діяльнісний підхід (О. Пасічник) визначається як «персоналізація педагогічної взаємодії, яка передбачає відмову від рольових масок, адекватне включення особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних до них дій і вчинків)» [28, с. 154].

На рисунку 1.1. узагальнено і представлено позитивні якісні показники результативності запровадження діяльнісного підходу.

Рисунок 1.1. Позитивні боки реалізації діяльнісного підходу

«Діяльнісний підхід в освітньому процесі передбачає цілеспрямовану переорієнтацію з передачі та засвоєння готових знань на процес пошуку й осмислення інформації; формування нових видів діяльності, співвідношення й пріоритет яких можуть варіюватися (кооперативна робота, взаємодія з іншими людьми, розв'язання комплексних завдань); систематичне й послідовне формування та розвиток умінь і навичок як важливих розумових операцій» [26].

Слід зауважити, що «реалізація діяльнісного підходу, має за результат: наявність в учнів пізнавального мотиву; виконання учнями відповідних дій із зайвою та неvistачаючою інформацією; засвоєння адекватних способів дії; формування умінь контролю; індивідуалізація змісту навчання у контексті рішення особистісно значущих життєвих задач» [39]. Таким чином, ключовими словами в характеристиці діяльнісного підходу, стосовно до системи початкової освіти, є слова: шукати, думати, співпрацювати, братися за справу, адаптуватися.

«Діяльнісний підхід стосовно до дослідження становлення особистості дитини означає, що спілкування, гра, навчання представляють собою головні чинники його формування і розвитку. Також варто відзначити, що основні педагогічні вимоги по відношенню до організації процесу виховання можна записати в такий спосіб: визначення змісту діяльності; перехід дитини в позицію суб'єкта пізнання, спілкування і праці» [25].

«З метою здійснення процесу перетворення у суб'єкт людині необхідно піддати зміни ідеалізований образ власних дій і задум самої діяльності. Для вирішення даного завдання застосовується мислення, від рівня розвитку якого залежить ступінь свободи і добробуту людини. Усвідомлене ставлення до навколишньої дійсності дозволяє індивіду здійснювати функцію суб'єкта діяльності, який активно піддає змінам світ і себе самого через оволодіння загальнолюдською культурою і самоаналізу продуктів діяльності» [36].

Як відомо, діяльність має свою психологічну структуру, яку можна представити з наступними елементами: мета, мотив, безпосередні дії, умови і засоби реалізації дій, результат. Не варто забувати про те, що «діяльнісний підхід у педагогіці - це виключно системний метод і ні в якому разі не можна пропускати жодного із структурних елементів» [53].

Разом з тим, діяльнісний підхід, який реалізується в контексті життєдіяльності конкретного учня, враховує його життєві плани, ціннісні орієнтації та його інші параметри суб'єктивного світу, за своєю суттю є особистісно-діялісним підходом. Тому цілком природно з метою розуміння його сутності виділення двох основних компонентів - особистісний і діялісний.

Це можна проілюструвати через розуміння організації сучасної системи навчання. Зокрема це є обов'язковою умовою реалізації програм Нової української школи (Рис.1.2.)

Рис.1.2. Особливості організації навчання

Правильно організоване навчання формує методи і способи дій, впливає на зростання мотивації, навчальної активності, закладає основи для занять з самоосвіти та саморозвитку впродовж всього життя.

РОЗДІЛ 2 Особливості організації особистісно-діяльнісного навчання в практику початкової школи

2.1. Застосування особистісно-діяльнісного методу в практику початкової школи

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження доводить, «особистісно-орієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій. Вона спирається на фундаментальні дидактичні дослідження, присвячені особистісно-розвивальним функціям навчання та виховання» [19].

Головні вимоги до особистісно-діяльнісних технологій І. Якиманська [50] сформулювала у такий спосіб: «навчальний матеріал повинен

забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня, включаючи досвід його попереднього навчання; виклад знань у підручнику (вчителем) повинен бути спрямованим не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а також на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного учня; у процесі навчання необхідне постійне узгодження суб'єктного досвіду учнів з науковим змістом здобутих знань; активне стимулювання учня до самоцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати учневі можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння знаннями; конструювання та організація навчального матеріалу, який дає змогу учневі вибирати його зміст, вид та форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач тощо; виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується учень самостійно, стійко, продуктивно; необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, а й головним чином процесу учення; освітній процес повинен забезпечувати побудову реалізацію, рефлексію, оцінку учення як суб'єктної діяльності» [50].

Американський вчений Д.Дьюї розробив концепцію «вчення через діяльність» (Дьюї Дж., 1926). «До основних принципів його системи можна віднести: врахування інтересів учнів; вчення через навчання; пізнання і знання - наслідок подолання труднощів; вільна творча робота і співпраця» [11].

Як відомо, головне в діяльнісному методі: діяльність самих учнів. Занурившись в проблемну ситуацію, учні самостійно шукають з неї вихід. Таким чином, функція вчителя носить лише корегуючий характер. У свою чергу, дитина повинна довести право існування своєї гіпотези, відстояти свою точку зору.

«Існує низка дидактичних принципів реалізації технології діяльнісного методу. Зокрема, суто принцип діяльності, який полягає в тому, що учні отримують не готові знання, а прикладають відповідні зусилля для їх отримання й усвідомлення змісту і засобів реалізації в навчальній діяльності»

[14]. Далі «принцип неперервності (означає наступність між всіма ступенями навчання на рівні технології з урахуванням вікових психологічних особливостей розвитку особистості). Принцип психологічної комфортності передбачає формування стресостійкості, створення на уроках доброзичливої атмосфери, орієнтованої на реалізацію ідей педагогіки співробітництва. Принцип творчості і варіативності означає максимальну орієнтацію на нестандартність в опануванні досвідом, з правом вибору раціонального варіанту» [14]. Принцип мінімаксу, якій полягає в наступному: школа повинна запропонувати учневі можливість засвоєння змісту освіти на максимальному для нього рівні і забезпечити при цьому його опанування на рівні соціально безпечного мінімуму (державного стандарту знань)» [14].

Сучасна школа, спираючись на основні принципи розвитку особистості, актуалізує високу якість освітніх послуг, розвиток здатностей і компетентностей.

Отже, «ключовою реформою Міністерства освіти і науки України щодо переорієнтації, переосмислення й удосконалення освітнього процесу держави є створення Нової української школи. Метою Нової української школи є формування людини «нової генерації»; цілісної, усебічно розвиненої особистості; відданого патріота з морально-етичними принципами, який уміє ухвалювати відповідальні, своєчасні рішення та поважати інших людей; інноватора, який зможе змінити навколишній світ, конкурувати на ринку праці, використовувати здобуті знання у практичній діяльності та навчатися впродовж життя» [21, с. 6].

Як відомо, видатними психологами Л.Виготського, П.Гальперіна, В.Давидова, О.Леонтєва, С.Рубінштейна, Н.Талізінної в науці закладено основи діяльнісної теорії розвитку психіки особистості та теорії навчальної діяльності.

«Перехід початкової школи до навчання за програмою Нової української школи, вимагає від педагогів реалізації діяльнісного підходу, зокрема, спираючись на його основні психолого-педагогічні засади: в основу

освітньої роботи покладається спеціально організована власна діяльність кожного учня, яка організовується в зоні його найближчого розвитку; процес здобуття знань забезпечується як результат власних пошуків дитини, навчальною діяльністю якою керує вчитель; педагог приходить у клас не з готовими відповідями, а з питаннями, які треба розв'язати у спільній діяльності; зовнішня мотивація учнів до навчання замінюється процесом запуску внутрішньої мотивації дитини, стимулюванням бажання вчитися, ставити цілі, шукати шляхи та методи самонавчання, умінням себе контролювати, корегувати, оцінювати» [23].

Концептуальні засади навчання в НУШ чітко окреслюють: «ефективна навчальна праця учні починається тоді, коли він сам захоче пізнавати, виявити власну активність; учень виступає як суб'єкт освіти; ставлячи за мету розвиток особистості дитини, педагоги орієнтуються не лише на засвоєння знань, умінь та навичок, а й на формування узагальнених навчальних дій, розвиток уміння вчитися як головну фундаментальну компетентність, яка дає змогу розвивати всі інші» [21].

Важливим для нашого дослідження було дослідження LEGO Foundation. «Опираючись на п'ять ключових характеристик діяльнісного підходу, розробили модель діяльнісного підходу в початковій школі. Ця модель включає значущість (доповнення досвіду та знань у школі і дома; підсилення значущості, шлях від відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного; діяльність обов'язково має бути пов'язана з досвідом та знаходити своєрідний відгук у дитини), соціальність (кооперативне та спільне навчання, яке збільшує кількість соціальних контактів, занурює особистість в соціальний вимір і, як результат, формує комунікаційні та соціальні вміння), активність (наявність вибору та проактивна життєва позиція; уміння покладатися на інших та демонструвати підтримку; навчання відбувається на основі пропозицій та запитів, а не вказівок та настанов), вмотивованість (можливість досліджувати, вивчати, ділитися ідеями, пробувати, помилятися, коригувати помилки, розпочинати знову; учитель

заохочує до роботи за допомогою питань та пропозицій), радість (отримання позитивного досвіду, отже, відчуття впевненості у власних силах)» [27, с. 9–10].

Однак, слід зауважити, що всі дії мають бути спрямовані на особистість, яка є суб'єктом діяльності, яка може самореалізуватися під час навчання за умов сформованої мотивації, володіння основними компетентностями.

Особистісний компонент особистісно-діяльнісного підходу передбачає, що «в центрі навчання знаходиться учень як особистість (його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад)» [33]. «Виходячи з інтересів учня, рівня його знань і умінь, учитель визначає завдання занять та формує, спрямовує і коректує весь освітній процес розвитку його особистості. Відповідно мета кожного уроку, заняття при реалізації особистісно-діяльнісного підходу формується з позиції кожного конкретного учня і всього класу. Іншими словами, учень в кінці уроку, заняття повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора. Така постановка питання стосовно до навчання означає, що всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів, засобів тощо) проходить через призму особистості учня: його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних та функціональних особливостей» [19].

2.2. Практичні вправи реалізації особистісно-діяльнісного підходу в умовах Нової української школи

«Державний стандарт початкової загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту освіти» [10]. Діючим стандартом початкової загальної освіти передбачено «оволодіння учнями певним діяльнісним досвідом, що вимагає від учителя творчого підходу до організації навчальної діяльності школярів на якісно новому рівні. У зв'язку з цим постає

необхідність розглядати діяльнісний підхід до організації освітнього процесу, адже саме діяльність є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості молодшого школяра» [32].

Нову технологію навчання можна органічно поєднувати з діючою зараз. «Технологія діяльнісного методу включає такі етапи:

- ✓ Учням пропонується проаналізувати знайомі ситуації, які пов'язані з темою уроку.
- ✓ Формується мотивація отримання знань з теми.
- ✓ Вчитель ставить завдання – самостійно або колективно знайти рішення.
- ✓ Учні створюють гіпотези, вибирають варіанти, підходять до алгоритму вирішення проблеми, усвідомлюють шляхи рішення задачі.
- ✓ Учні виконують завдання з самоконтролю з метою корекції. Педагог виступає в ролі помічника.
- ✓ Формулювання учнями своїх успіхів та проблем (самоаналіз)» [37].

Для застосування технології в початковій школі можна використовувати такі прийоми. «Тема уроку подається у вигляді питання. Учні самостійно приходять до правильної відповіді, будуючи гіпотези і вибираючи з різних варіантів. *Робота над поняттям.* Учням пропонується самостійно знайти в словнику визначення поняття або пояснити таким чином тему уроку. *Домислювання.* Завдання уроку подаються в повному обсязі сформульованими. Учням надається можливість самостійно здогадатися, про що піде мова. Такий же прийом можна використовувати для формулювання висновків. *Проблемна ситуація.* Учням надається можливість самостійно знайти відповідь на проблемне питання. При цьому, необхідно створити ситуацію пошуку, коли учні колективно приходять до вирішення виниклого протиріччя. *Угруповання.* Діти самостійно класифікують об'єкти за певними ознаками по темі уроку. Спонукує *діалог.* Педагог використовує стимулюючі

формулювання, які підводять до правильної відповіді. *Підвідний діалог*. Педагог призводить дітей до відкриття знання по темі. *Виключення*. Педагог пропонує ряд об'єктів, один з яких відрізняється від інших. До завдань учнів входить знайти цей об'єкт і виключити. *Мозковий штурм*. Учням пропонується висловити якомога більше варіантів вирішення завдання. З них вибираються найбільш вдалі» [47].

Організувати урок із застосуванням діяльнісного підходу можна теж нестандартно. Наприклад, тематично: естафета, диспут, подорож. Таким чином, діяльнісний підхід в навчанні молодших школярів дозволяє вплинути на мотивацію до навчання, підвищити її ефективність, сформувати необхідні компетенції і способи мислення за допомогою рішення творчих завдань» [47].

Таким чином, можна наочно показати, як змінюються орієнтири уроку під час застосування діяльнісного підходу.

Рисунок 2.1. Порівняння дій вчителя і учнів на традиційному і діяльнісному уроках

Не менш важливо «дотримуватися принципів організації навчання з метою розвитку творчого потенціалу молодшого школяра, а саме:

- зв'язку з життям;
- саморозвитку;
- раціонального поєднання індивідуальної та колективної форм творчої діяльності;
- способів здобуття інформації;
- віру в дитину, її можливості» [31].

Особистісний компонент особистісно-діяльнісного методу передбачає, що «в центрі навчання знаходиться учень як особистість (його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад). Виходячи з інтересів учня, рівня його знань і умінь, учитель визначає завдання занять та формує, спрямовує і корегує весь освітній процес розвитку його особистості. Тому, мета кожного уроку при реалізації особистісно-діяльнісного підходу формується з позиції кожного конкретного учня і всього класу. Іншими словами, учень в кінці уроку повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора. Така постановка питання стосовно до навчання означає, що всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів, засобів тощо) проходить через призму особистості учня: його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних та функціональних особливостей» [35].

Безперечними залишаються вимоги щодо організації спільної роботи учнів, їх співробітництва. «Динаміку становлення спільної роботи вчителя і учнів психологи поділяють на три фази, які є взаємопов'язаними між собою.

1 – «прилучення до діяльності» (розподіл дій між учителем і дітьми, імітаційні дії, наслідувальні дії);

2 - «погодження діяльності в системі учні-учитель (саморегулюючи дії учнів, само організовуючи, спонукальні дії учнів);

3 – партнерство в удосконаленні оволодіння видами діяльності» [18].

Таким чином, можна виокремити основні ознаки організації навчання в початковій школі.

Технологічні прийоми організації навчального процесу:

- ✓ Створення значущої для учня проблемної ситуації, враховуючи фактори розвивального середовища;
- ✓ Створення умов для реалізації суперечностей у вирішенні проблеми;
- ✓ Формулювання завдань творчого типу, що впливає на усвідомлення дитиною проблеми.

Методи навчання:

- а) проблемного викладу;
- б) частково-пошуковий;
- в) дослідницький.

Форми організації навчального простору:

- а) робота в парах (в тому числі в парах змінного складу);
- б) організація діяльності в міні групах;
- в) різні види групової взаємодії;
- г) міжгрупова взаємодія.

Типи уроків (за Г.Щедровицьким і О.Анисимовим):

- уроки відкриття нових знань;
- уроки рефлексії;
- уроки-тренінги;
- уроки контролю.

Вчителі-практики пропонують застосовувати діяльнісний підхід на відповідних етапах уроку:

Організаційний етап – створення позитивного психологічного настрою, налаштування на діяльність за умов ознайомлення з інструкціями щодо видів діяльності.

Підготовчий етап (підготовка до засвоєння нових знань) – організовується процес актуалізації опорних знань учнів, зокрема різними способами

Вивчення нового матеріалу – вчитель використовує різні активні види діяльності для засвоєння фактів, основних ідей, застосовуються форми групової та парної роботи тощо.

Закріплення матеріалу – використовуються технології кооперативного навчання роботи в малих групах («Діалог», «Пошук інформації», Мозковий штурм»), широко реалізуються дидактичні ігри, бесіда тощо.

Контроль та оцінка – застосовуються різні прийоми оцінювання та самооцінки.

Отже, планування уроків із реалізації діяльнісного підходу – це складна багатокрокова діяльність вчителя і учнів, яка вимагає логічно послідовних дій для досягнення мети навчання, розвитку і виховання.

«Учитель має створити умови для розвитку бажання вчитися, усвідомлення змісту діяльності, використання узагальнених способів дій, необхідних для осмислення теми, застосування знань у стандартних і нестандартних ситуаціях, виявлення таких вольових якостей у роботі, як наполегливості, цілеспрямованості. У спеціально створених педагогічних умовах учень повинен навчатися сам, адже навчально-пізнавальна діяльність – це самокерована діяльність учня з розв’язання особисто значущих проблем. Якщо в результаті такої діяльності досягнуто запланованого результату – діяльність була реалізована правильно, якщо результату немає – навчальне заняття було малоефективним» [20].

Для нашого дослідження важливими є дослідження Ю.Кузнецова, який зробив висновок, що «діяльнісний підхід розуміється як організація навчання, де учень діє з позиції активного суб’єкта пізнання, праці,

спілкування, у якого цілеспрямовано формуються навчальні уміння з усвідомлення цілей, планування діяльності, самоконтролю, аналізу й оцінки результатів своєї діяльності» [14].

Сучасні реформи в системі шкільної освіти потребують таких способів організації та підвищення результативності освітньої діяльності, які сприятимуть невпинному розвитку учнів і забезпечать переорієнтацію навчання від уявного набуття знань до справжнього розвитку вмінь.

Зокрема укладачі чинних програм початкової школи зазначають діяльні сну, особистісну орієнтацію їхнього змісту. Пропонується цілий комплекс екскурсій, демонструвань, практичних і лабораторних дослідів, виконання міні-проектів тощо. Тобто у межах освітнього процесу учні мають засвоювати знання в дії.

Як вже наголошувалося, діяльнісний метод є універсальним засобом, який надає вчителю інструменти для підготовки і проведення уроків відповідно до нових освітніх вимог. За результатами опитування учителів ефективним методом реалізації особистісно-діяльнісного підходу виявився метод проектів. На думку вчителів, метод проектів включає основні види активної діяльності учнів, зокрема ігрову, пошукову, дослідницьку.

Сучасні Нова українська школа активно застосовує в практику організації навчання молодших школярів даний метод. Методика проектного навчання передбачає інтегрування знань та практичного досвіду. На думку вчителів-практиків, цінність такого методу полягає в тому, що це форма діяльності учнів, що спрямована на результат, і інтерактивна технологія, що створює умови для особистісної взаємодії.

Таким чином, на рисунку 2.1. можна побачити послідовність виконаних дій учнем початкової школи.

Рисунок 2.2. Діяльнісний підхід в організації навчання.

Реалізувати діяльнісний підхід можна через засвоєння учнями і постійне удосконалення змісту і сутності універсальних, надпредметних способів дій.

Так, «можна зазначити важливі позиції діяльнісного підходу, зокрема, оволодіння теоретичними знаннями відбувається у процесі вирішення конкретного завдання; теоретичне поняття засвоюється під час активної діяльності кожного суб'єкта; високий рівень активності учнів на уроках зумовлюється відповідним рівнем сформованості мотивації; формування понятійних засобів мислення відбувається шляхом інтеріоризації; аналіз і самоаналіз діяльності кардинально впливає на якість формування компетентностей» [40].

Отже, лише в процесі діяльності засвоєння певної системи знань, формування умінь і навичок, стає продуктивним, де розвиваються загальні здібності школярів.

Нами проведено спостереження з проблем результативності реалізації особистісно-діяльнісного підходу в 3 класі початкової школи. Для цього обрані показники (Табл.2.1), зокрема:

Таблиця 2.1.

Результативність прояву показників діяльності (18 респондентів)

№	показники	Проявляється в діяльності на рівні самостійності		Проявляється, але учень потребує допомоги	
		П	К	П	К
1.	комунікація	9	12	9	6
2.	критичне мислення	1	3	17	14
3.	мотивація до діяльності	6	9	12	3
4.	пізнавальна активність	4	8	14	10

Як бачимо, показники зросли після цілеспрямованого, систематичного застосування ігрової, проблемної, дослідницької діяльності учнів.

Слід зазначити, удосконалення освітнього процесу сприятиме відмова від застарілих методів навчання (фронтальних форм організації, статичного розташування учнів тощо). Особистісно-діяльнісний підхід – «це така організація освітнього процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів» .

Ми погоджуємося з позицією Т. Мартинюк про те, що «при побудові освітнього процесу в НУШ на основі особистісно-діяльнісного підходу слід дотримуватися відповідних методичних рекомендацій:

– у дітей необхідно розвивати пізнавальний мотив (бажання навчитися і дізнатися), а також конкретну навчальну мету (розуміння того, що саме потрібно освоїти і з'ясувати);

– учні повинні виконувати певні дії, для того, щоб набувати відсутні знання і вміння;

– учнів потрібно націлити на знаходження і засвоєння способів дій, що дозволяють свідомо застосовувати набуті знання;

– у школярів повинно формуватися вміння контролювати дії не тільки після завершення, але також в процесі виконання навчальних завдань» [29, с. 99].

Таким чином, особистісно-орієнтоване навчання в початковій школі сприяє розвитку особистості молодших школярів, їх творчості, відповідальності. Формує програмні компетентності, які є підґрунтям для подальшого навчання.

ВИСНОВКИ

У Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття визначено мету освіти - це створення умов для розвитку творчої самореалізації кожної особистості; виховання людей, здатних ефективно працювати та навчатись впродовж життя, оберігати та примножувати цінності національної культури; формування рівня соціальної зрілості учнів, достатнього для забезпечення їхньої автономності, самостійності в різних сферах життєдіяльності.

Нова українська школа нині функціонує на засадах компетентної моделі освіти. Отже, освітній процес має бути максимально побудований з урахуванням особистих здібностей, потреб, нахилів, уподобань, інтересів дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, зокрема діяльнісний підхід об'єднує сучасні досягнення педагогіки і психології та методик викладання, спрямований на розвиток особистості. Він передбачає цілеспрямовану навчально-пізнавальну діяльність та таку організацію навчальної діяльності, яка навчає учня вчитися, бо озброює відповідними навичками.

Аналіз досліджень, в центрі уваги яких особистісно орієнтована парадигма освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, І. Якиманська), зумовлює необхідність дотримання особистісно-діяльнісного підходу і відповідних принципів. Таким чином, пріоритетним у нашому дослідженні є особистісно-діяльнісний підхід, що передбачає суб'єкт-суб'єктні та суб'єкт-об'єктні взаємини учасників педагогічного процесу у розвивальному освітньому середовищі початкової школи і ґрунтується на загально-психологічних теоріях діяльності та розвитку особистості.

Особистісний і діяльнісний підходи слід розглядати як єдність особистісного та діяльнісного аспектів у розвитку молодшого школяра. Власне він, як суб'єкт освітнього процесу, зазнає якісних змін через відповідну діяльність і завдяки позитивному впливу проєктованого розвивального освітнього середовища.

У роботі обґрунтовуються педагогічно доцільні методи і прийоми, які застосовуються вчителем початкової школи, задля реалізації особистісно-діяльнісного підходу. Визначені дії як вчителя, так і учнів, для кожного з етапів комбінованого уроку.

За результатами спостереження виявлено відповідну динаміку зростання показників активності, комунікабельності учнів 3-го класу.

Результати підтверджують теоретичні доробки про те, що сутність особистісно-діяльнісного підходу полягає у зміщенні акценту з процесу формування системи знань, умінь, навичок суб'єктів учіння, на розвиток власних моделей поведінки в різних ситуаціях, адаптацію до особливостей мислення, ціннісних орієнтацій особистості, інтегрування внутрішніх і зовнішніх компонентів поведінки.

Список використаних джерел

1. Атанов Г.А. Деятельностный подход в обучении / Г.А. Атанов. – Донецк: ЕАИпрес, 2001. 160 с.
2. Амонашвили Ш. А. Единство цели: пособие для учителя / Ш. А. Амонашвили. М.: Просвещение, 1987. 208 с.
3. Гузій Н. Діяльнісно-орієнтовані методологічні засади педагогічного професіоналізму / Н. Гузій //

- Проблеми сучасної педагогічної освіти: [зб. ст]. Ялта: [б. в], 2007. сер. Педагогіка і психологія. Вип. 15. С. 118 – 125.
4. Балакірева В. А. Особистісно-діяльнісний підхід підготовки майбутніх учителів до трудової діяльності молодших школярів / В. А. Балакірева // Теорія та методика навчання та виховання, 2017. Вип. 42. С. 5-18. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2017_42_3
 5. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. К.: Академвидав, 2012. 256 с.
 6. Варій М. Загальна психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. 3-тє вид. Київ, 2009. 1007 с.
 7. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. 4-е изд. М.: Педагогика, 2006. 456 с.
 8. Гальперин П. Я. Проблемы формирования знаний и умений у школьников и новые методы обучения в школе / П. Я. Гальперин, А. В. Запорожец, Д. Б. Эльконин. *Вопросы психологии*, 1963, №5. С. 61-72.
 9. Давидов В.В. Теория развивающего обучения, 1996, с. 146–147.
 10. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
 11. Дьюї Дж. Школа майбутнього. М.: Госиздат. 1926 Дьюї Дж. Демократія і освіта/Пер. з англ. М.: Педагогіка. 2000
 12. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. М.: Логос, 2004. 384 с.
 13. Інтегровані уроки у початковій школі / І. Большакова ; упорядн. О. Семібаламут. Київ: Вид. дім «Перше вересня», 2016. 176 с.
 14. Кузнецов М. Є. Педагогічні засади особистісно орієнтованого освітнього процесу в школі: Монографія. / М. Є. Кузнецов. Новокузнецьк, 2000. 342с.

15. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. Київ: Радна школа, 1989. 608 с.
16. Коган М.С. Человеческая деятельность. Опыт системного анализа. М., 1974. 928 с.
17. Лузина Л. Словарь педагогического обихода / под ред. профессора Л. М. Лузиной. Псков: ПГПИ, 2001. 92 с.
18. Люблинская А. А. Учителю о психологии младшего школьника / А. А. Люблинская. 3-е изд. М.: Просвещение, 2003. 224 с.
19. Міклашевич Н. В. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання майбутніх інженерів-будівельників / Н. В. Міклашевич, І. Г. Саркісова, С. В. Суворова. *Проблеми соціо-гуманітарних наук: Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури*, 2011. Вип. 2 (88). С. 7–12.
20. Молнар Тетяна Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі. Молодь і ринок №1 (132), 2016. С.76-79.
21. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
22. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya [Електронний ресурс] / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
23. Овчиннікова М. В. Основні підходи до проблеми дослідження особистісно орієнтованої підготовки / М. В. Овчиннікова. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія*. Випуск №27, ч. 2, 2010. С. 73-78.
24. Онопрієнко О.В. Нова українська школа: актуалітети модернізації початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / О.В. Онопрієнко //

- Проблеми сучасного підручника, 2017. Вип. 19. С. 244-252. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2017_19_29.
25. Освітні технології : Навч.-метод. посіб./ За заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С., 2001. 256 с.
26. Паньків Г. С. Діяльнісний підхід до навчання математики Електронний ресурс / Г. С. Паньків // Режим доступу: <http://pankiv.te.ua/lm6.html>.
27. Паркер Рейчел, Томсен Бо Ст'ерне. Діяльнісний підхід у школі. LEGO Foundation. Березень, 2019. 76 с.
28. Пасічник О. Діяльнісний підхід – сутність та особливості реалізації у процесі навчання студентів ВНЗ. *Проблеми та інновації у природничо-математичній, технологічній і професійній освіті : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Кропивницький, 10–21 квітня 2017 р. / за заг. ред. М. Садового та ін. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. 176 с.
29. Мартинюк Т.С. Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8-9 класів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Мартинюк Тетяна Сергіївна. Київ, 2016. 222 с.
30. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія / О.М. Пехота, А.М. Старєва. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2005. 272 с.
31. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К.: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
32. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. N 462 / Електронний ресурс / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п>.
33. Психологія /Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; За ред. Ю. Л. Трофімова. 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 2006. 516 с.
34. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. Спб.: Питер, 2000. 432 с.

35. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
36. Савченко О.Я. Підсумки першого етапу функціонування початкової школи у складі 12-річної / О.Я. Савченко // *Початкова школа*, 2006. №1. С.4– 8.
37. Сергеева Б. В., Дзюба М. В. Реализация деятельностного подхода на уроках в начальной школе // *Современные проблемы науки и образования*, 2016. № 6. С. 413.
38. Сериков В. В. Образование и личность / В. В. Сериков М.: Перемена, 1999. 376 с.
39. Соболев Л. М. Особистісно орієнтоване навчання української літератури: наукові підходи і практична реалізація / Л. М. Соболев // *Народна освіта: Електронне наукове фахове видання*. – Випуск 1 (4). Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/4/statti/4sobol/4sobol.htm>.
40. Сусь Б.А. Діяльнісний підхід як ефективний спосіб забезпечення дієвості знань / Б.А. Сусь, М.І. Шут // *Збірник наукових праць*, 2007. № 4(Педагогічні науки). Бердянськ, 2007. С. 5 – 8.
41. Сухомлинська О.В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін / О.В. Сухомлинська // *Педагогічні науки: Зб. наук. пр.*: Херсон: ХДУ, 2003. Вип. 35. С. 9–13.
42. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. К. : Рад. школа, 1988. 304 с.
43. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти: Модульний посібник / Автори-упорядники: П. І. Матвієнко, Н. І. Білик, О. О. Новак. Полтава: ПОППО, 2006. 292 с.
44. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: в 2-х т. / К.Д. Ушинський; пер. з рос. / ред кол.: В.М. Столетов (голова) [та ін.]. К.: Рад. Школа, 1983. С. 253 – 255.
45. Фасоля А. М. Особистісно-зорієнтоване навчання: цілепокладання, рефлексія, оцінка // *Українська мова та література*, 2004. № 7. С.2-9.

- 46.Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. К.: Магістр, 1998. 200 с.
- 47.Часовских, Е. В. Реализация деятельностного подхода в обучении младших школьников / Е. В. Часовских, В. Н. Рязванцева, О. В. Барбукова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый, 2019. № 14 (252). С. 269-271. URL: <https://moluch.ru/archive/252/57848/>
- 48.Шаповал Ю.Д. Закономірності та особливості особистісно орієнтованого навчання молодших школярів / Ю.Д. Шаповал // *Дійсність та перспективи розвитку сучасної освіти України: зб. наук. пр. // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка.* Харків: Стиль Іздат, 2005. С. 255–262.
- 49.Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посіб. / В. В. Ягупов. К. : Либідь, 2002. 560 с.
- 50.Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. М.: Наука, 1996. 95 с.
- 51.Яценко С.Л. Сутнісні аспекти особистісно орієнтованої освіти // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. №. 85. Спецвипуск. С. 116-122.
- 52.<https://vyuchit.work/samorazvitie/lichnostnyj-podhod-v-pedagogike.html>
- 53.Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 376 с.